

Viittausohjeet:

Leemann, L. & Hämäläinen, R.-M. (2015). *Matalan kynnyksen palvelut*. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla www.thl.fi/sokra.

MATALAN KYNNYKSEN PALVELUT

Lars Leemann, Riitta-Maija Hämäläinen 26.6.2015

Mitä ovat matalan kynnyksen palvelut?

Palveluihin pääsy on tärkeä osa sosiaalista osallisuutta. Matalan kynnyksen palveluilla pyritään saavuttamaan asiakkaita, jotka ovat jääneet syystä tai toisesta palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Näin ollen matalan kynnyksen palveluilla voidaan lisätä sosiaalista osallisuutta, erityisesti huono-osaisten parissa. Matalan kynnyksen palveluiden tavoitteena on, että kynnyks hakeutua palveluihin olisi mahdollisimman alhainen. Matalan kynnyksen palvelut voidaan määrittellä seuraavasti:

Matalan kynnyksen palveluilla tarkoitetaan palveluja, joilla on normaaleihin palveluihin verrattuna matalampi kynnyks. Tällöin asiakkaalta vaadittavia edellytyksiä palveluun hakeutumisessa on madallettu.

Matalan kynnyksen palvelujen määritelmä on monimerkityksinen, mutta käytännössä matalan kynnyksen palveluja määrittävät toiminnan sisältö ja asiakaskunta. Toisaalta matalan kynnyksen palvelujen käsite on suhteellinen, ja niitä ei voida määrittellä pelkästään absoluuttisilla kriteereillä, kuten aukioloajat, sijainti tai maksu. Kynnyksinä palveluihin voivat olla mm. hoitoon pääsyn menettelyt, korkeat hoidon tavoitteet, päihde- ja mielenterveysongelmiin (varhainen puuttuminen) ja Maahanmuuttajien integroimiseksi (esimerkiksi Suomen kielen harjoittelun kerhot) ja Pitkäaikaissairaille (eri pitkäaikaissairauksien järjestöt järjestävät mm. vertaistoimintaa).

- Nuorille, jotka ovat työelämän ja opiskelun ulkopuolella (etsivä nuorisotyö)
- Ikääntyneille, jotka kokevat turvattomuutta ja yksinäisyyttä (päivätoiminta)
- Lapsiperheille tukea eri kehitysvaiheissa (esimerkiksi perhekahvilat)
- Päihde- ja mielenterveysongelmiin (varhainen puuttuminen)
- Maahanmuuttajien integroimiseksi (esimerkiksi Suomen kielen harjoittelun kerhot)
- Pitkäaikaissairaille (eri pitkäaikaissairauksien järjestöt järjestävät mm. vertaistoimintaa).

Palveluihin pääsyn lainsäädöllinen perusta

Oikeus sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin on säädetty monissa kansainvälisissä sopimuksissa ja kansallisissa laeissa. Oikeus sosiaaliturvaan kuuluu ihmisoikeuksiin ja se on mainittu YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa. Yhdistyneiden Kansakuntien tasolla löytyy myös sitovia yleissopimuksia, joissa viitataan oikeuteen saada palveluita. Erityisesti kansainvälinen yleissopimus ns. TSS-sopimus (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) mainitsee taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia. Vuonna 1966 laaditussa sopimuksessa tunnustetaan jokaisen ihmisen oikeus sosiaaliturvaan. Euroopan Neuvosto julkaisi jo vuonna 1961 Euroopan sosiaalisen peruskirjan (European Social Charter), jossa määritellään laajat sosiaaliturva-oikeudet. Sopimuksessa jäsenvaltiot sitoutuvat muun muassa kattavien sosiaali-, terveydenhuollon- ja hyvinvointipalveluiden saatavuuteen. Euroopan unionin Euroopan perusoikeuskirja pohjaa vahvasti Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan ja toistaa samat oikeudet. Euroopan unionin jäsenvaltiot sitoutuvat sosiaali-, terveydenhuollon- ja hyvinvointipalveluiden saatavuuteen.

Suomessa oikeus palvelujärjestelmän pääsy säädellään perustuslaissa ja erityislaeissa. Suomen perustuslain 18 § turvaa oikeuden työhön sekä elinkeinovapauteen. Perustuslain 19 § takaa jokaiselle oikeuden perustoimeentuloon, erityisesti niille, jotka eivät itse kykene turvaamaan ihmisenarvoista elämää. Sama artikla velvoittaa julkisen vallan tarjoamaan sosiaali- ja terveystaloudellisia palveluita. Keskeisin laki sosiaalipalveluiden järjestämisessä on sosiaalihuoltolaki. Vuonna 2015 voimaan tulleella uudella sosiaalihuoltolailla on tarkoituksena ”turvata yhdenvertaisin perustein tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet”. Laissa säädetään julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää kokonaisuutena, ja viitataan moniin eri erikoispalveluita säättäviin lakeihin, esimerkiksi mielenterveyslaki, laki kuntouttavasta työtoiminnasta, kehitysvammaisten erityishuollosta ym. Myös Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan kaikilla apua tarvitsevilla on oikeus saada palveluja ja valtion on taattava palvelujen saatavuutta (www.stm.fi/asiakkaan-potilaan-oikeudet). Nimenomaan matalan kynnyksen palveluiden kehittäminen, vahvistaminen, ja lisääminen mainitaan sekä Kataisen että Sipilän hallitusohjelmissa ja sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelmassa (Kaste).

Matalan kynnyksen palvelut ja sosiaalinen osallisuus

Matalan kynnyksen palvelut ovat monella tavalla yhteydessä sosiaaliseen osallisuuteen. Perusoikeuksien lisäksi palveluihin pääsy eli palveluiden saatavuus ja saavutettavuus ovat keskeiset osat sosiaalista osallisuutta. Muodollinen oikeus palvelujen saatavuuteen ei tarkoita käytännössä, että kaikki saisivat palveluita. Palveluihin tarvitse hakeutua ja kaikilla ei ole riittävästi tietoa, voimavaroja tai mahdollisuuksia hakeutua. Palvelujen ulkopuolelle jäämisellä voi olla monia eri syitä sekä palvelujärjestelmään että avuntarvitsijaan liittyen, esimerkiksi fyysiset ja psyykkiset esteet, häpeän tunteet, pienet akuutit palvelutarpeet, monet yhtäaikaisten ongelmien, pitkät jonot julkisissa palveluissa

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

tai vaikea tavoitettavuus. Matalan kynnyksen palvelut pyrkivät purkamaan ja madaltamaan mahdollisia esteitä palvelujen ulkopuolelle jääneiltä ja saamaan heidät palveluiden piiriin.

Julkisiin palveluihin hakeutuminen vaatii voimavaroja asiakkailta. Palvelujärjestelmän haasteena ovat erityisesti moniongelmaiset ja huono-osaiset sekä heidän tarpeensa. Tutkimuksien mukaan ongelmat voivat päättyä noidankehään: mitä vaikeampi tilanne, suuri avun tarve ja huono-osaisempi asiakas, sitä korkeampi kynnys hakeutua palveluihin. Matalan kynnyksen palvelut kohdistuvat usein kaikista huono-osaisimpiin ryhmiin ja ihmisiin, joilla on erittäin suuri avuntarve, mutta ei kykyä hakeutua palveluihin. Matalan kynnyksen palvelut pyrkivät saamaan heidät palveluihin ja parhaassa tapauksessa he siirtyvät varsinaisiin julkisiin palveluihin. Ilman matalan kynnyksen palveluita asiakasryhmät jäisivät palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Matalan kynnyksen palvelut lisäävät etenkin kaikista vaikeimmin tavoitettavien ryhmien ja henkilöiden sosiaalista osallisuutta.

Varsinaisten palvelujen ulkopuolelle jääneiden mukaan ottamisen lisäksi, matalan kynnyksen palvelut edistävät sosiaalista osallisuutta myös toimintatavoilla. Sosiaaliin verkostoihin pääsy on tärkeä osa sosiaalista osallisuutta. Yksilön näkökulmasta sosiaalinen osallisuus tarkoittaa myös tunnetta yhteiskuntaan kiinnittymisestä tai johonkin yhteisöön kuulumisesta, jota syntyy osallistumisen kautta. Matalan kynnyksen palvelut tarjoavat usein päivätoimintaa sekä kohtaamis- ja harrastusmahdollisuuksia, joissa voi harjoitella ja ylläpitää sosiaalisia taitoja sekä päästä sosiaaliin verkostoihin. Asiakkaiden aktivointi, voimaantumisen ja oma-aloitteisuuden harjoittaminen kuuluvat keskeisiin toimenpiteisiin ja tavoitteisiin. Sosiaali- ja työllisyyspolitiikan näkökulmasta voidaan siis pitää matalan kynnyksen palvelujen toimintaa aktivointikannustimina. Kaiken kaikkiaan matalan kynnyksen palvelut koskevat laajemmin kaikenlaiseen toimintaan osallistumisen esteiden ja vaikeuksien vähentämistä. Näin ollen, matalan kynnyksen palveluilla voidaan tuottaa positiivisia vaikutuksia, kuten sosioekonomisten terveys- ja hyvinvointierojen kaventumista ja tätä kautta myönteinen vaikutus kansanterveyteen.

Kynnyksen mataluus

Matalan kynnyksen palvelut määrittelevät itse matalan kynnyksen palvelut, joissa palveluun pääsyssä on vähemmän vaatimuksia erotuksena ns. normaaleihin palveluihin. Toisaalta tämä ei yksinomaan riitä matalan kynnyksen määrittelyksi, vaan myös asiakkaiden kokemukset ja palveluun hakeutumisen aktiivisuus kertovat palveluiden matalasta kynnyksestä. Palveluiden matalan kynnyksen käsitteessä on siis kysymys kahden toimijan välisestä suhteesta, jossa palvelun kynnyksen todellinen mataluus määräytyy. On olemassa ikään kuin hoitojärjestelmän matala kynnys ja palvelujen käyttäjien matala kynnys, jotka eivät automaattisesti ole kaikilta osin sama asia. Siten palvelun tarjoajan ja asiakkaiden näkemys matalasta kynnyksestä ei aina ole välttämättä sama. Sen lisäksi kokemus kynnyksen mataluudesta on aina subjektiivinen ja voi myös erota eri asiakkaiden tai asiakasryhmien välillä. Eri asiakkaat ja asiakasryhmät ovat myös vuorovaikutteisessa suhteessa toisiinsa ja saattavat vaikuttaa käsitykseen kynnyksen mataluudesta.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Tutkimusten mukaan jonkun asiakasryhmän palvelussa käyminen voi nostaa toisen ryhmän kynnystä hakeutua palveluun. Esimerkki tällaisesta on huumeiden käyttäjien matalan kynnyksen palvelut, joissa pelon ja leimautumisvaaran takia parempikuntoiset ja aloittelevat huumeiden käyttäjät ryhtyivät välttämään matalan kynnyksen palveluita, kun enimmäkseen huonokuntoiset huumeiden käyttäjät alkoivat käyttää palveluita. Suhteellisuuden lisäksi, näiden asiakasryhmien välinen dynamiikka osoitti, että kynnyksen mataluus ei aina ole pelkästään palvelutarjoajan hallinnassa. Matala kynnyksen palvelut voivat tuoda yllätyksiä, koska etukäteen ei aina voida tietää, tavoitetaanko asiakkaita, joita palvelulla pyrittiin tavoittamaan, millä aikavälillä tavoittaminen tapahtuu ja kuinka paljon palvelua käytetään. Ajan mukaan matalan kynnyksen palveluiden tuottamisen kokemus kasvaa, ja opitaan tuntemaan kohderyhmä ja sen tarpeet. Tästä syystä matalan kynnyksen palveluiden toimintatavat, edellytykset ja periaatteet vaihtelevat asiakasryhmän mukaan.

Varsinaisiin julkisiin palveluihin verrattuna, matalan kynnyksen palvelut järjestetään usein enemmän kohderyhmittäin kuin erityisten palvelutyyppeiden tai palvelutarpeiden mukaan. Koska matalan kynnyksen palveluilla tähdätään varsin pieniin asiakasryhmiin, matalan kynnyksen palveluissa pyritään palveluun yhden-luukun-periaatteella. Se tarkoittaa, että matalan kynnyksen palvelut tarjoavat tietyille, ja heille hyvin tutulle asiakasryhmälle laajempaa neuvontaa ja palveluja kuin julkiset palvelut, ja voivat ohjata asiakkaita oikein paikkaan myös varsinaisessa palvelujärjestelmässä. Yhden-luukun-periaatteen lisäksi lähestymistapa sisältää myös kokonaisvaltaisen tai monialaisen tai -ammattillisen lähestymistavan. Tämä myös palveluhybridiksi kutsuttu lähestymistapa vastaa myös parhaiten matalan kynnyksen palveluiden moniongelmaisen asiakasryhmän tarpeisiin.

Vaikka matalan kynnyksen käsite on suhteellinen ja matala kynnys voi merkitä eri palveluissa erilaisia asioita, kirjallisuudessa hahmotetaan matalan kynnyksen palvelujen yleisimpiä perusominaisuuksia. Seuraavassa on matalan kynnyksen palveluiden peruspiirteitä, periaatteita ja ominaisuuksia:

- Spontaaninen, omaehtoinen asiointi ilman ajanvarausta, lähetettä, palveluseteliä tai muuta sellaista edellytystä on mahdollista.
- Aukioloajat on pidennetty ja sovitettu kohderyhmien tarpeisiin.
- Asiointikynnystä on madallettu sijainnilla.
- Matalan kynnyksen palvelut ovat usein maksuttomia.
- Mahdollisuus asioida anonyymisti.
- Päihteettömyys, asuinpaikka tai kansalaisuus tai muu asiat eivät ole esteitä.
- Matalan kynnyksen palveluissa on vähennetty byrokratiaa tai yleensä pyritään vähentämään byrokratiaa tai siihen saa apua ja tukea (esim. lomakkeiden täyttämiseen).

- Matalan kynnyksen palveluissa korostetaan voimakkaammin asiakkaan arvostamista ja omaa tahtoa sekä pyritään ymmärtämään enemmän ilmiötä, jossa matalan kynnyksen palvelua tarjotaan.
- Matalan kynnyksen palvelumallin periaatteena on vaivattomuus ja vapaus valita oman hoidon tarve: palvelut toteutetaan asiakaslähtöisesti eli asiakkaan omilla ehdoilla.
- Matalan kynnyksen palvelumallilla tavoitellaan varhaista puuttumista ja hoidon porrastusta.
- Matala asiointikynnys mahdollistaa ongelmien puheeksi ottamisen ja muutokseen motivoinnin ilman leimautumisen pelkoa. Apua voi helposti kysyä pienempiinkin huoliin.
- Matalan kynnyksen palveluissa pyritään monien eri palveluiden yhdistämiseen, esimerkiksi terveysneuvonnan lisäksi mielenterveys-, päihde- tai sosiaalityön palveluja tai yhteistyössä sosiaalityön palvelujen kanssa palveluja voidaan ulottaa työttömien, vähävaraisten ja maahanmuuttajien saatavaksi.
- Matalan kynnyksen palvelujen perusajatus on mahdollisuuksien mukaan lähentyä kohderyhmän maailmaa niin, että palvelujen saaminen on vaivatonta eikä edellytä merkittäviä elämäntavallisia muutoksia.

On kuitenkin tärkeä muistaa, että matalaa kynnystä ei voida määritellä täyttämällä kaikki tai osa näistä ominaisuuksista.

Matalan kynnyksen palvelut Suomessa

Alusta saakka matalan kynnyksen palvelumalleissa järjestöillä on ollut keskeinen rooli palvelujen järjestämisessä ja tarjoamisessa. Perinteisesti Raha-automaattiyhdistys (RAY) on ollut näiden tahojen suurin rahoittaja. Kirjallisuuden mukaan ensimmäisinä toteutettiin erilaiset päiväkeskus- ja yökahvilatyypiset palveluyksiköt sekä ensisuoajat. Näissä etenkin huono-osaisille tarkoitetuissa palveluissa tarjottiin usein mielenterveys- ja päihdepalveluita, jotka liittyvät huono-osaisuuteen. Varhaisessa vaiheessa huomattiin, että käytännössä matalan kynnyksen kohderyhmiksi muodostuivat huono-osaiset, moniongelmaiset, monia palveluita ja erilaista apua tarvitsevat. Matalan kynnyksen palvelut pyrkivät vastaamaan siihen kehittämällä monialaisempia toimintamalleja (yhden-luukun-periaate, hybridipalvelut).

1990-luvulla matalan kynnyksen palvelut vakiintuivat Suomeen. Taloudellisella lamalla oli suuri merkitys siihen. Ensinnäkin lama aiheutti yhteiskunnallisen kriisitilanteen, joka lisäsi ihmisten monenlaisia vaikeuksia ja köyhyyttä. Seurauksena sekä ihmisten yhteisöllisyyden tarve että avuntarve kasvoivat. Toisaalta lama herätti hyvinvointivaltion kriisin, joka nosti kolmannen sektorin toimintaa Suomessa. Julkisten resurssien niukkuuden takia erityispalvelut alkoivat suuntautua aiempaa enemmän

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

järjestöjen ylläpitämälle kolmannelle sektorille sekä vapaaehtoistoimijoille. Samalla matalan kynnyksen palvelut laajenivat.

Nykyään matalan kynnyksen palvelut tarjoavat monenlaisia palveluita erilaisille kohderyhmille, esimerkiksi perhetupatoimintaa lapsiperheille, kotouttavaa toimintaa etnisille ryhmille, erilaisia toimintoja kehitys- ja aistivammaisille, päivätoimintaa ikäihmisille tai kuntouttavaa toimintaa sairastuneille. Vaikka viimeisen 20 vuoden aikana tarjonta on laajentunut merkittävästi, päihde- ja mielenterveyspalveluista on yhä suuri osa kolmannelle sektorilla. Vuonna 2012 tehdyn matalan kynnyksen osallistumis- ja kohtaamispaikkojen selvityksen mukaan RAY:n rahoitusbudjetissa matalan kynnyksen päihde- ja mielenterveystoimet olivat edelleen kaksi suurinta kohdetta ja saivat yhteensä yli puolet koko budjetista (noin 12 % ja 41 %). Suuri osuus johtuu kuitenkin samanaikaisista mielenterveys-, päihde-, talous-, työllisyys- ja henkilösuhdeongelmista palveluiden asiakkaisissa ja tällainen yhden-luukun-periaate toimii näille asiakkaille.

Esimerkkejä matalan kynnyksen palveluista

Ehkäisevät mielenterveyspalvelut: Hyvä esimerkki matalan kynnyksen palveluiden kehityksestä antaa Suomen Mielenterveysseuran Kriisikeskusprojekti. Kriisikeskusten historia juontaa juurensa vuoteen 1970, jolloin itsemurhien ehkäisykeskus aloitti toimintansa SOS -palvelun nimellä. 1980-luvun lopulla Suomen Mielenterveysseura käynnisti Kriisikeskusprojektin, jonka myötä perustettiin viiveetöntä, joustavaa, virka-ajan ulkopuolella ja maksutonta avopalvelua tarjoavia kriisikeskuksia eri puolille Suomea. 1990-luvulla kriisikeskusverkosto laajeni, kun osa järjestöjen ja kuntien yhteisprojektina perustamista Mobile-tukiasemista jatkoi toimintaansa kriisikeskuksina. Toimintoihin kuuluu myös kriisipuhelin.

Työttömille, erityisesti nuorille työttömille, kolmannelle sektorilla kokeiltiin 2000-luvun alusta alkaen matalan kynnyksen palveluita syrjäytymisen ehkäisyyn ja työllistymisvalmiuksien parantamiseen. Matalan kynnyksen kuntouttavan työtoiminnan avulla saadaan syrjäytymisvaarassa olevia työttömiä palveluihin, aktivoidaan heitä, ja parannetaan asiakkaiden kokonaisvaltaista elämänhallintaa, sosiaalisia taitoja ja työllistymisvalmiuksia. Matalan kynnyksen palvelut tyypillisesti tarjoavat ilmaisia kohtaamispaikkoja ja harrastusmahdollisuuksia, yksilöllisiä neuvoja ja ohjausta nimettömästi ja ilman ajanvarausta. Lisäksi asiakkaille järjestetään esimerkiksi kuntouttavaa ryhmätoimintaa sekä laaja-alaisia terveystarkastuksia. Kolmas sektori täydentää julkisten palveluiden puutteita. Tämän lisäksi, matalan kynnyksen palvelut järjestävät työkokeiluja järjestöissä tai yhteistyössä kuntien kanssa. Viime vuosina on keskusteltu mahdollisuudesta integroida matalan kynnyksen palvelut kunnallisiin ja valtakunnallisiin työllisyyspalveluihin. Tästä suuntausta integrointia on kokeiltu ainakin kunnallisissa työllisyyspalveluissa.

Nuorille järjestetään erilaisia matalan kynnyksen palveluita. Syrjäytymisvaarassa oleville nuorille suunnatuissa matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa tarjotaan myös esimerkiksi päivätoimintaa. Näin

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

pyritään luomaan uusia ihmissuhteita ja sosiaalisia taitoja sekä niiden ylläpitämistä sekä kotoa lähtemisen ja päivärytmin ylläpitämisen harjoittelua. Samanaikaisesti estetään nuorten syrjäytyminen ja tähdätään heidän hyvinvoinnin, erityisesti mielenterveyden edistämiseen. Usein käytetään myös etsivää nuorisotyön lähestymistapaa, jossa pyrittiin tavoittamaan nuoret heidän kohtaamispaikoissa ja saada heitä mukaan toimintoihin. Helsingin Diakonissalaitoksen Vamos-palveluissa käytetään yhdenluukun tai hybridipalvelumallia. Samassa matalan kynnyksen palvelupisteessä tarjotaan esimerkiksi kohtaamispaikkaa, harrastus- ja urheilumahdollisuuksia, kuntouttavaa ryhmätoimintaa, vertaistukea ura- ja työllisyyspalveluita, asunnottomuuspalveluita, sekä päihde- ja mielenterveyspalveluita.

Haasteet matalan kynnyksen palveluiden toiminnassa

Matalan kynnyksen palvelut asettavat vaatimuksia toiminnalle. Näitä ovat mm.:

- Resurssimitoitus
- Palveluihin pääsyn kynnyksen pitäminen matalalla
- Sijainti ja tilat
- Henkilökunnan jaksaminen

Matalan kynnyksen palvelujen perusajatus on mahdollisuuksien mukaan lähentyä kohderyhmän maailmaa niin, että palvelujen saaminen on vaivatonta eikä edellytä merkittäviä elämäntavan muutoksia. Tässä lähentymisessä on kuitenkin myös raja: joustamispyrkimyksistä huolimatta mahdollisuudet ja sietoraja tulevat jossain vaiheessa vastaan. Matalan kynnyksen palveluiden organisaatiot kehittävät helposti erilaisia sääntöjä, rajaamisia, asiakaskiintiöitä, promillerajoja ja asiakaskontaktin hallinnan menettelyjä. Niitä perustellaan yleensä muilla argumenteilla kuin palveluun tulon vaikeuttamisella. Voi jopa olla, että niiden avulla vilpittömästi pyritään parantamaan jotakin asiointilaa, mutta organisaatioilla on taipumus puolustautua ja käpertyä sisäänpäin hankalia, uhkaavia ja työläitä ulkoisia tekijöitä vastaan.

Matalan kynnyksen palvelujen suhde julkiseen sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmään

Matalan kynnyksen palveluja kohtaan esitetään myös kritiikkiä, joka koskee enimmäkseen kolmannen sektorin vuorovaikutusta varsinaisen julkisen palvelujärjestelmän kanssa. Ensinnäkin matalan kynnyksen palvelujen ei pitäisi muodostaa omaa palvelujärjestelmää, vaan pitäisi olla väylä normaaleihin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Toisaalta matalan kynnyksen palvelut voivat korottaa kynnystä normaaleihin palveluihin tai antaa oikeuttamisperusteen siihen suuntaan.

Sosiaalipoliittisesti matalan kynnyksen palvelujen kysymys on laajempi liittyen yleisesti siihen, miten yhteiskunnassa suhtaudutaan marginaaliryhmiin. Marginaalisiksi todetaan helposti kaikki sellaiset

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

ryhmät, jotka eivät sovi hoito- ja palvelujärjestelmän vakiintuneisiin organisointi- ja toimintatapoihin. Marginaalisiksi määritellyt ryhmät nähdään kolmannen sektorin projektiasiakkaina, erityiskysymyksenä, joka eriytetään normaalipalveluista. Esimerkiksi päihdehuollossa tämä tulee esiin myös ideologisena eriytymisenä. Järjestelmän perusrakenne, joka tavoittaa pääasiassa päihdeidenkäyttäjien valtavirtaa ja parempiosaisia, pohjaa raittiusparadigmaan, kun taas huonompiosaisia hoitava järjestelmä pohjaa haittojen vähentämisen paradigmaan ja saa siitä käyttövoimansa. Näitä politiikkatasolla kahtena raiteena näyttäytyvää strategiaa ei ole osattu kytkeä asiakastasolla vielä riittävästi yhteen. Poikkeuksen muodostavat yksittäiset kehittämisprojektit, jotka ovat luoneet eriytymistä vastustavia toiminnan malleja. Myös vakiintuneen päihdepalvelujärjestelmän tulisi pystyä vastaamaan paremmin lisääntyvään päihdeiden käyttäjien huono-osaisuuteen, moniongelmaisuuuteen ja monipäihdekäyttöön. Matala kynnyksen hoitojärjestelmään ja yhteiskuntaan ei muutoin toteudu.

Matalan kynnyksen palvelut nähdään usein erillisenä palvelujärjestelmän osana, josta vastaavat kolmannen sektorin järjestötoimijat. Vaarana on, että siitä muodostuu säilytyslokero huono-osaisimmille ryhmille, kun taas varsinainen hoitojärjestelmä varataan parempiosaisien väestöryhmien käyttöön.

Kirjallisuudessa ilmaistaan myös kritiikki, että matalan kynnyksen palvelujen syntyminen voi korostaa vakiintuneen hoitojärjestelmän kynnyksiä. Saattaa olla, että kokonaisen uudelle ajattelulle pohjaavan palvelukokonaisuuden muodostuminen on antanut moraalisen oikeutuksen korkeammalle kynnykselle perinteisissä palveluissa. Huono-osaisimpia on helpompi käännä omaan hoitojärjestelmäänsä, koska he ovat ikään kuin ”jonkin tahon hoidossa”. Tämä sisältää vaaran, että korkeamman kynnyksen hoitojärjestelmä oikeuttaa omaa toimintaansa entistä voimakkaammin ja pitäytyy vanhoissa huono-osaisimpia poistyöntävissä rutiineissa.

Kaikki poiskäännäminen ei ole tietoista ja pahansuopaa, vaan sen juuret istuvat syvällä rakenteissa. Hoito- ja palvelujärjestelmä ei aina yksinkertaisesti pysty vastaamaan kaikkein moniongelmaisimpien ja huono-osaisimpien tarpeisiin. Tutkimusten perusteella voidaan sanoa, että monet ongelmat itsessään luovat palvelukynnyksiä. Ylitsepääsemättömiä palvelukynnyksiä kohtaavat erityisesti huono-osaisimmat ja samalla eniten apua tarvitsevat, esimerkiksi päihdehuollon erityispalveluissa.

Näistä syistä yhteinen koordinaatio sekä tiivis ja toimiva yhteistyö julkisen sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän ja kolmannen sektorin matalan kynnyksen palveluiden järjestäjien välillä on erittäin tärkeä. Erilaiset kehittämisohjelmat ja -hankkeet korostavat riskiryhmien osallisuutta yhteiskunnassa. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämisohjelmassa (Kaste) mainitaan erityisesti työttömät (etenkin pitkäaikaistyöttömät ja vaikeasti työllistyvät), asunnottomat, maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt, vammaiset ja osatyökykyiset sekä mielenterveys- ja päihdekuntoutajat. Ohjelmassa pyritään tiivistämään julkisen palvelujärjestelmän yhteistyötä

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

kolmannen sektorin kanssa ja vakiinnuttamaan matalan kynnyksen palvelut myös varsinaisiin julkisiin palveluihin. Tätä varten arvioidaan kokeiluista saatuja kokemuksia, esimerkiksi terveystioskeista.

Lähikäsitteet

- Sosiaalinen osallisuus
- Asiakasosallisuus
- Asiakaslähtöisyys, asiakaskeskeisyys
- Yhden-luukun-periaate
- Vertaistuki

Lisätietoa

www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/keinot/esimerkkeja/nuorten_matala_kynnys

www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/kaste-ohjelma/osaohjelmat/riskiryhmille-osallisuutta-hyvinvointia-ja-terveytta

www.thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/paihdehoito/paihdeongelmaisten-palvelut/paihdehoito-kuntoutus-ja-arjen-tuki

www.stm.fi/kaste

<http://stm.fi/asiakkaan-potilaan-oikeudet>

<http://www.vamosnuoret.fi/>

Kirjallisuus

Ala-Kauhaluoma, M., Lempola, H.-M. & Härkäpää, K. (2005). *Kokonaisvaltaista tukea yksilölle Equal-ohjelman kansallisessa teematyössä kerättyjä käytäntöjä, kokemuksia ja tuloksia.* Kuntoutussäätiön työselosteita 30/2005. Helsinki: Kuntoutussäätiö. Luettavissa http://www.kuntoutussaatio.fi/files/173/Kokonaisvaltaista_tukea_yksilolle.pdf. Viitattu 4.3.2015.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

- Alanen, O., Kainulainen, S. & Saari, J. *Vamos tekee vaikutuksen. Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset*. HDL Raportti 01/2014. Helsinki: Helsingin Diakonissalaitos. Luettavissa www.hdl.fi/images/stories/liitteet/VAMOS_ISBN_lowres.pdf. Viitattu 20.3.2015.
- Autio, T. (2011). *Rouva, varokaa kynnyksiä! Naisten kokemuksia matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen palveluista*. Luettavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2011121218085>. Viitattu 18.3.2015.
- EN. (2008). *European Social Charter. Collected texts (6th edition)*. Luettavissa www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Presentation/ESCCollectedTexts_en.pdf. Viitattu 3.6.2015.
- Era, T. & Koskimies, H. (2007). *Wirettä työttömien palveluihin. Tutkimusraportti palveluiden kehittämisestä Jyväskylän seudulla*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 78. Luettavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jamk-1219399892-0>. Viitattu 9.3.2015.
- EU. (2007). Euroopan perusoikeuskirja (2007/C 303/01). *Euroopan unionin virallinen lehti*, 50, 1–35. Luettavissa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:303:FULL&from=EN>. Viitattu 3.6.2015.
- Hakkarainen, P. (2009). Onko matala kynnyskin liian korkea kaikkein huono-osaisimmille huumeiden käyttäjille? *Yhteiskuntapolitiikka* 74: 452–453. Luettavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117636>. Viitattu 20.3.2015.
- Huhtinen, U. (2014). *Matalakynnys – kynnyksetön – oveton*. Helsinki NMKY. Luettavissa www.innokyla.fi/documents/443648/219934dd-b622-48c8-92b3-caab9720a3e6. Viitattu 20.3.2015.
- Jalava, J. & Koiso-Kanttila, S. (2013). RAY-rahoitteisten järjestöorganisaatioiden haasteet ja matalan kynnyksen dilemma. Teoksessa M. Niemelä & J. Saari (toim.), *Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa* (s. 172–192). Helsinki: Kelan tutkimusosasto. Luettavissa <http://hdl.handle.net/10138/40230>. Viitattu 4.3.2015.
- Julkunen, R. (2000). Social background of the rise of the third sector - the Finnish welfare reform in the 1990s. Teoksessa Siisiäinen, M., Kinnunen, P. & Hietanen, E. (toim.) *The Third Sector in Finland. Review to research of the Finnish third sector* (s. 58–59). Helsinki: Hakapaino.
- Järvinen, A. (2012). *Matalan kynnyksen hoitopalvelut ikäihmisten hyvinvoinnin edistäjänä. Palveluauto ja terveystyöskioski*. Opinnäytetyö. Luettavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2012060411518>. Viitattu 25.3.2015.

- Kaakinen, J., Törmä, S., Huotari, K. & Inkeroinen, T. (2003). *RAY:n rahoittaman huumeiden vastaisen työn ja matalan kynnyksen palvelujen merkitys*. Avustustoiminnan raportteja 10. Luettavissa www.ray.fi/sites/default/files/emmi_mediabank/HuumeidenvastaisentyonmerkitysRaportti10.pdf. Viitattu 20.3.2015.
- Karjalainen, J., Kirjavainen, E., Mattila, I., Sipilä, H.-M. & Valkonen, T. (2015). *Kohti kuntouttavampia työelämäpalveluita - KOPPI-hankkeen tuloksia*. Työpäperi 7/2015. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-438-0>. Viitattu 9.3.2015.
- Karjalainen, V. & Karjalainen, J. (2011). *Kuntouttava työtoiminta kunnissa. Arvioita toiminnan järjestämistavasta ja kehityssuunnasta*. Raportti 46/2011. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085150>. Viitattu 16.3.2015.
- Kork, A.-A., Stenvall, J. & Vakkuri, J. (2010). *Terveyskioski palveluinnovaationa. Vaihe I: Peruskartoitus Ylöjärven terveyskioski –hankkeesta*. Sitran selvityksiä 19. Helsinki: Sitra. Luettavissa www.sitra.fi/julkaisut/Selvityksiä-sarja/Selvityksiä%2019.pdf?download=Lataa+pdf. Viitattu 20.3.2015.
- Kork, A.-A. & Vakkuri, J. (2013). *Matalan kynnyksen palvelumalli perusturvan palvelualueella*. Tampereen yliopisto, johtamiskorkeakoulu. Luettavissa www.sitra.fi/julkaisut/muut/Matalan_kynnyksen_palvelumalli_perusturvan_palvelualueella.pdf. Viitattu 20.3.2015.
- Kuitunen, S.-L. & Valkonen J. (2014). *Kriisikeskukset kuntatyöntekijöiden ja perheiden tukena*. Suomen Mielenterveysseura, kehittämissyksikkö Horisontti. Luettavissa http://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/inline/kriisikeskukset_kuntatyontekijoiden_ja_perheiden_tukena.pdf. Viitattu 16.3.2015.
- Kuitunen, S.-L. & Valkonen J. (2013). *Kriisikeskukset mielenterveyden tuntosarvina*. Suomen Mielenterveysseura, kehittämissyksikkö Horisontti. Luettavissa http://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/materials_files/kriisikeskukset_mielenterveyden_tuntosarvina_marraskuu2013.pdf. Viitattu 16.3.2015.
- Kurko, M. (2012). *Matalan kynnyksen palveluohjauksen edellytykset ja kehittämismahdollisuudet*. Opinnäytetyö. Luettavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2012092013751>. Viitattu 25.3.2015.
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977. Luettavissa www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519. Viitattu 3.6.2015.

- Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001. Luettavissa www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189 . Viitattu 3.6.2015.
- Mielenterveyslaki 116/1990. Luettavissa www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19901116. Viitattu 3.6.2015.
- Nord, U. (2012). *VAMOS matalan kynnyksen palvelukeskus. Käytännönkokemuksia matalan kynnyksen palveluhybridistä*. Esitys PAAVO II Starttiseminaarissa, Ympäristöministeriö, Helsinki, 30.3.2012. Luettavissa <http://www.ara.fi/download/noname/%7B5F495D60-D0BE-4620-800A-FC6C08781F0E%7D/40262>. Viitattu 1.6.2015.
- Nuorvala, Y., Halmetaho, M. & Huhtanen, P. (2007). Verukkeiden verkossa. Teoksessa S. Hänninen, J. Karjalainen & K.-M. Lehtelä (toim.), *Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva* (s. 116–153). Helsinki: Stakes.
- Nyysölä, K. 2006. Kriisi ja sosiaalinen pääoma hyvinvointivaltiossa. *Tieteessä tapahtuu 2006 (1)*: 5–9. Luettavissa <http://www.tieteessatapahtuu.fi/0106/nyyssola.pdf>. Viitattu 25.3.2015.
- Raivio, H. & Karjalainen, J. (2013). Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa T. Era (toim.), *Osallisuus – oikeutta vai pakkoa?* (s. 12–34). Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Simula, H. (2007). *Matala on syntynyt – pallo pyörii. Matalan kynnyksen kehittämishankkeen loppuraportti*. A-klinikkasäätiön monistesarja nro 58. Luettavissa <http://www.a-klinikka.fi/sites/default/files/quickuploads/file/matala.pdf>. Viitattu 16.3.2015.
- Sosiaalihuoltolaki 1302/2014. Luettavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>. Viitattu 21.4.2015.
- STM. (2012a). *Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012–2015*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3328-6>. Viitattu 16.3.2015.
- STM. (2012b). *Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012–2015*. *Toimeenpanosuunnitelma*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:20. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3358-3>. Viitattu 16.3.2015.
- Suomen perustuslaki 731/1999. Luettavissa www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731. Viitattu 1.6.2015.
- Törmä, S. (2009a). *Kynnyskysymyksiä. Huono-osaisimmat huumeiden käyttäjät ja matala kynnyks.* Akateeminen väitöskirja. Sosiaalikehitys Oy:n julkaisua 1/2009. Helsinki: Sosiaalikehitys Oy.

- Törmä, S. (2009b). Matala kynnyks – pelkkä retorinen lupaus? *Janus 17*: 164–169. Luettavissa http://www.sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/janus/0209/2_2009_pv_torma.pdf. Viitattu 18.3.2015.
- Törmä, S. (2007). Sopimaton hoitojärjestelmälle. Teoksessa S. Hänninen, J. Karjalainen & K.-M. Lehtelä (toim.), *Pääsy kielletty! Poiskäännättämisen politiikka ja sosiaaliturva* (s. 86–115). Helsinki: Stakes.
- Törmä, S. (2006). Huumeiden käyttäjien tavoittaminen liikkuvan terveysneuvontatoiminnan avulla. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 43*: 207–217. Luettavissa <http://ojs.tsv.fi/index.php/SA/article/view/1897>. Viitattu 18.3.2015.
- Vaisanen, A. (2013). *Matalan kynnyksen päivätoiminta nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä – nuorten näkemys*. Opinnäytetyö. Luettavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013092515550>. Viitattu 16.3.2015.
- VNK. (2015). *Valtioneuvoston tiedonanto eduskunnalle 29.5.2015 nimitetyn pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelmasta*. Luettavissa http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1433371/Tiedonanto_Sipil%C3%A4_29052015_final.pdf/6de03651-4770-492a-907f-89452141d0d5. Viitattu 4.6.2015.
- VNK. (2011). *Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma*. Luettavissa <http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/147449/Kataisen+hallituksen+ohjelma/81f1c20f-e353-47a8-8b8f-52ead83e5f1a>. Viitattu 11.12.2014.
- YK. (1966). *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. Luettavissa <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cescr.pdf>. Viitattu 3.6.2015.
- YK. (1948) *Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus*. Luettavissa <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>. Viitattu 3.6.2015.

